

УДК 347.921+347.615

Шкорупеєв Дмитро Анатолійович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»,

суддя Суворовського районного суду м. Одеси

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЗИВАЧА ТА ВІДПОВІДАЧА У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ

Постановка проблеми. Щодо дослідження процесуальних особливостей розгляду судом справ про стягнення аліментів на утримання дітей, то необхідно зазначити, що дана тема має наукову та практичну значимість, особливо в умовах судової реформи та реформування цивільного процесуального законодавства.

Спори, що випливають з аліментних зобов'язань, найбільш актуальні і посідають не останнє місце серед інших категорій сімейних справ. Право на аліменти представляє одне з важливих суб'єктивних прав, захист якого, здійснюється в добровільному порядку, а якщо батьки не дійшли згоди, то у судовому порядку.

Правові питання пов'язані з визначення процесуального правового статусу позивача та відповідача у справах про стягнення аліментів на утримання дитини, потребують подальшого наукового осмислення, у зв'язку з відсутністю у правовій доктрині єдиного підходу. В даний час відповідно до судової реформи в українському законодавстві відбуваються глобальні зміни, що привело до необхідності підвищення уваги до розглядуваного питання та проведення його дослідження з урахуванням останніх законодавчих змін.

Стан дослідження теми. Науковим дослідженням визначення процесуального правового статусу позивача та відповідача у справах про стягнення аліментів на утримання дитини займалися багато вчених як радянського так і сучасного періоду таких як В.В. Єфременко, Л.А. Кондрат'єва, Н.М. Кострової, Е.Е. Салумаа, З.В. Ромовська, Л.В. Афанасьєва та інші.

Метою дослідження є вирішення теоретичних проблем та визначення цивільного процесуального правового статусу позивача та відповідача у справах про стягнення аліментів на утримання

дитини, формулювання на цій основі теоретичних узагальнень, розробка практичних рекомендацій з метою удосконалення порядку розгляду та вирішення цивільних справ щодо стягнення аліментів на утримання дитини.

Виклад основного матеріалу. Щодо визначення процесуального правового статусу сторін у справах про стягнення аліментів на утримання дитини, то необхідно зазначити, що у юридичній літературі ведуться певні дискусії щодо визначення позивача у даній категорії справ.

Як підкреслював В.Н. Корнілов, визначення сторін не викликає ускладнень у теорії в тих випадках, коли суб'єктами аліментних зобов'язань виступають повнолітні громадяни [1, с.11]. Однак, якщо справи про стягнення аліментів розглядаються щодо неповнолітніх осіб, то з визначенням позивача виникають певні складності.

За загальним правилом у справах про стягнення аліментів на утримання дитини позивачем визначається той із батьків, хто проживає з дитиною та постійно її утримує. Так, наприклад, М.А. Вікут називала позивачем особу, яка зверталась з позовом про стягнення аліментів [2, с.112-113].

З.В. Ромовська зазначала, що особа, яка пред'явила позов про стягнення аліментів, є не тільки законним представником дитини, але й має власний матеріально-правовий інтерес, що відіграло основну роль при визначенні власника аліментів [3, с.361]. Така позиція авторки підтверджувалась тим, що попередня редакція ст. 179 СК України передбачала, що право власності на аліменти належить тому з батьків, на ім'я якого вони виплачуються, а неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні одержаними на її утримання аліментами.

Однак, така позиція авторки втратила певного сенсу, оскільки були внесені зміни до ст. 179 СК України відповідно до редакції Закону України № 2037-VIII від 17.05.2017 року, в якій зазначається, що «аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання. Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними відповідно до ЦК України» [4].

Крім того, відповідно ч.1 ст.186 СК України органи опіки та піклування за заявою платника аліментів або за власною ініціативою перевіряє цільове витрачання аліментів.

В юридичній літературі існує й інші точки зору, прихильники якої вважають, що позивачем у справі про стягнення аліментів на дитину є сама малолітня чи неповнолітня особа, Так, наприклад, Л. В. Сапейко дотримується такої точки зору та аргументує це тим, що цивільне процесуальне право передбачає, що позивачем у будь-якій цивільній справі є особа, права якої порушені, тому найбільш правильним було б вважати, що позивачем буде сама неповнолітня особа, інтереси якої будуть захищатися через законного представника – батька, з яким вона проживає, а в судовій практиці – сприйняти таку форму позовної заяви про стягнення аліментів, де позивачем зазначалася б дитина, права якої порушуються ненаданням одним із батьків коштів [5, с.234-235]. Така точка зору автора є більш вдалою, та заслуговує на підтримку.

Такої ж точки зору дотримується Е.Е. Салумаа та зазначає, що позивачем у справах про стягнення аліментів є неповнолітня дитина, а особа, яка звертається з таким позовом до суду – її законним представником [6, с.14].

Л.А. Кондраг'єва вважає, що «...захищаючи інтереси неповнолітніх осіб на належне матеріальне утримання шляхом пред'явлення позову про стягнення аліментів, батьки займають місце законних представників неповнолітніх осіб (один із них може бути відповідачем), ... оскільки у справах про стягнення аліментів неповнолітній не може брати фактичної участі в справі у зв'язку з відсутністю процесуальної дієздатності. Це за нього роблять його законні представники, прокурор, органи опіки та піклування. І в кожному конкретному випадку юридично заінтересованою особою у справі завжди є неповнолітній, адже саме він є суб'єктом спірного матеріального правовідношення (аліментного зобов'язання). Саме неповнолітній наділений

суб'єктивним правом на одержання аліментів від своїх батьків. І саме про його права та інтереси йде мова в цивільному процесі, з приводу яких суд і зобов'язаний ухвалити рішення. Тому саме неповнолітнього слід визнати позивачем у справі про стягнення аліментів на його утримання» [7, с.97-98].

На підставі вище наведеного можна прийти до висновку, що відповідно до доктрин права існують декілька точок зору щодо визначення позивача у справах про стягнення аліментів на утримання дитини, а саме:

1) позивачем є особа, яка пред'являє позов до суду про стягнення аліментів на утримання дитини;

2) позивачем є сама дитина, а особи які звертаються до суду є її представниками;

3) особа, яка пред'явила позов про стягнення аліментів, є законним представником дитини та позивачем у справі про стягнення аліментів.

Як справедливо зазначає Г.Я. Тріпільський, відсутність критерію, за яким можна визначити, чи є особа стороною в справі, призводить до того, що на практиці законні представники часто виступають в процесі не від імені та в інтересах особи, яку представляють, а у власних інтересах та від власного імені [8, с. 137-138].

Для того, щоб визначити, хто саме буде займати правове становище позивача у справі про стягнення аліментів на утримання дитини, необхідно визначити взагалі поняття позивача у цивільному процесі.

Отже, позивачем у цивільному процесі є особа, на захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів пред'явлений позов та відкрито провадження у цивільній справі. Відповідно до цивільного процесуального законодавства права, свободи та інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, а також неповнолітніх осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років захищають у суді відповідно їх батьки, усиновлювачі, піклувальники, опікуни чи інші особи, визначені законом. Крім того відповідно до цивільного процесуального законодавства органи місцевого самоврядування, фізичні особи можуть звертатися до суду з заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб [9, с. 28].

Проаналізувавши різні точки зору щодо визначення позивача у справах про стягнення аліментів на утримання дитини, необхідно зазначити, що позивачем у справі про стягнення аліментів на утримання дитину буде сама дитина. Оскільки відповідно до ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства», кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального,

морального, культурного, духовного й соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України [10]. Обов'язок батьків утримувати дитину до досягнення нею повноліття випливає з положень ст. 180 СК України. Крім того, як вже зазначалось, аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини (ч.1 ст. 179 ЦПК України).

Особи, які мають право звернутись до суду у справах про стягнення аліментів на утримання дитини, можуть бути також опікуни (піклувальники), органи опіки та піклування, адміністрація закладу, в якому перебуває дитина. Особа, з якою фактично проживає дитина, також може звернутись до суду з позовом про стягнення аліментів. Це право надано діду, бабі (ст.258 СК), сестрі, брату, мачусі, вітчиму (ст. 262 СК України). Зазначені особи мають право представляти інтереси дитини в суді без спеціальних повноважень. Крім того, відповідно до ч.2 ст.166 СК України позбавлення батьківських прав не припиняє обов'язку по утриманню дітей. Якщо дитина передана згідно ч.5 ст.167 СК України органу опіки та піклування, він може вирішити питання про подальше влаштування такої дитини на виховання [11, с. 100].

На підставі того, що дитина займає процесуальний правовий статус позивача у справі про стягнення аліментів на утримання дитини та є неповнолітньою особою, то її права та інтереси відповідно до норм цивільного процесуального законодавства захищають законні представники, або відповідні органи, які мають право звертатися до

суду в інтересах інших осіб. Так, наприклад (один з батьків, опікун, піклувальник), або органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (дід, баба (ст.258 СК України), сестра, брат, мачуха, вітчим, особа, в сім'ї якої проживає дитина, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування тощо).

Стягнення аліментів може бути заявлено як до одного з батьків, так і до обох батьків. До одного з батьків пред'являється позов про стягнення аліментів, якщо батьки разом не проживають, до обох батьків – якщо діти на законних підставах виховуються у третіх осіб: діда, баби, у дошкільному закладі, закладі охорони здоров'я тощо [12, с. 279].

Таким чином, як правило, відповідачем (відповідачами) в таких справах є один із батьків (батьки), який відповідно до законодавства повинен виконувати обов'язок щодо сплати аліментів в примусовому порядку.

Також відповідно до ст. ст. 265, 267, 268, 269 СК України відповідачем у справі про стягнення аліментів на утримання дитини можуть бути й інші особи, такі як дід і баба, повнолітні брати та сестри, вітчим та мачуха, інші особи, оскільки на даних осіб законодавець покладає обов'язок утримувати дитину.

Висновки. Підбиваючи підсумки необхідно зазначити, що позивачем у справах про стягнення аліментів на утримання дитини буде сама дитина, а відповідачем є особа, яка відповідно до законодавства повинна виконувати обов'язок щодо сплати аліментів в примусовому порядку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корнилов В.Н. Особенности рассмотрения дел о взыскании алиментов. – М.: ВЮЗИ, 1979. – 49 с.
2. Вукот М.А. Проблема правового регулирования процессуального положения и деятельности сторон в советском гражданском судопроизводстве: Автореф. дисс... докт. юрид. наук. – Свердловск, 1971.
3. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2003. – 532 с
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
5. Сапейко, Л. В. Особливості судового розгляду справ про стягнення аліментів на дітей [Текст] / Л. В. Сапейко // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. Вип. 42. – 2008. – С. 233-239.
6. Салумаа Э.Э. Судебные споры об алиментах несовершеннолетним детям: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. -Тарту, 1962. – 21 с.
7. Кондраг'єва Л.А. Судовий захист неповнолітніх осіб у цивільному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 : цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Л.А. Кондраг'єва. – К., 2006. – 199 с.
8. Тріпульський Г.Я. Процесуальні особливості розгляду спорів, які зв'язані з виникненням, здійсненням та зміною особистих немайнових правовідносин між батьками та дітьми : дис. .... канд.юрид. наук : 12.00.03. – Одеса, 2008. – 316 с.
9. Волкова Н.В. Щодо визначення позивача та відповідача у справах про визнання батьківства у судовому порядку / Н.В. Волкова // Актуальні проблеми цивільного права та процесу: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції ім. Ю.С. Червоного (13 грудня 2013 р.). – Одеса: Фенікс, 2014. – С. 27-31.
10. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
11. Єфременко В.В. Сторони у справах про стягнення аліментів на дітей / В.В. Єфременко // Форум права. – 2007. – № 3. – С.97-103. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07evvand.pdf>
12. Гузь Л.Є. Захист прав та інтересів дітей (правовий аспект). – Х. : Фактор, 2011. – 464 с.

Шкорупєв Дмитро Анатолійович

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЗИВАЧА ТА ВІДПОВІДАЧА У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ

Стаття присвячена комплексному дослідженню щодо визначення процесуального правового статусу позивача та відповідача у справах про стягнення аліментів на утримання дитини. З урахуванням аналізу норм національного законодавства, основних доктринальних підходів визначено та аргументовано, що правовий статус позивача займає сама дитина, відповідачем є особа, яка повинена виконувати обов'язок щодо сплати аліментів на дитину при розгляді даної категорії справ у цивільному судочинстві.

Ключеві слова: стягнення аліментів на утримання дитини, позивач, відповідач, законні представники дитини, судовий розгляд, цивільне судочинство.

Шкорупєв Дмитрий Анатоліевич

ОТНОСИТЕЛЬНО ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВОВОГО СТАТУСА ИСТЦА И ОТВЕТЧИКА ПО ДЕЛАМ О ВЗЫСКАНИИ АЛИМЕНТОВ НА СОДЕРЖАНИЕ РЕБЕНКА

Статья посвящена комплексному исследованию определению процессуального правового статуса истца и ответчика по делам о взыскании алиментов на содержание ребенка. С учетом анализа норм национального законодательства, основных доктринальных подходов определены и аргументировано, что правовой статус истца занимает сам ребенок, ответчиком является лицо, которое должно выполнять обязанность по уплате алиментов на ребенка при рассмотрении данной категории дел в гражданском судопроизводстве.

Ключевые слова: взыскание алиментов на содержание ребенка, истец, ответчик, законные представители ребенка, судебное разбирательство, гражданское судопроизводство.

Shkorupev Dmitro

CONCERNING THE DEFINITION OF THE PROCESSAL LEGAL STATUS OF THE PLAINTIFF AND THE RESPONSIBLE ON THE PURPOSE OF PURPOSE OF CHILD LIFE ALIMENTATION

The article is devoted to a comprehensive study of the definition of the procedural legal status of the plaintiff and the defendant in cases of recovery of alimony for the maintenance of the child. Taking into account the analysis of the norms of the national legislation, the main doctrinal approaches and law enforcement practice, the legal status of the child in the civil process was established and analyzed in cases involving the recovery of alimony for the child's maintenance. Particular attention is paid in the article to changes in the norms of family legislation that dealt with cases of child support, in particular those provisions of family law that establish that child support received for the maintenance of the child is the property of the child. During the examination of the procedural legal status of the plaintiff and the respondent in cases involving the recovery of maintenance for the maintenance of the child in civil proceedings, it is established that the plaintiff in the child recovery case for the maintenance of the child is the minor child himself, since he has the right to maintenance, and every child has the right to a standard of living sufficient for its physical, intellectual, moral, cultural, spiritual and social development. Due to the fact that the child is a minor, his rights and interests in accordance with the rules of civil procedural law are protected by legal representatives or relevant bodies that have the right to apply to the court in the interests of other persons. The respondent is a person who, in accordance with the law, must fulfill the obligation to pay alimony forcibly.

Keywords: child support alimony, plaintiff, defendant, legal representatives of the child, litigation, civil proceedings.